

Artykuły

Małgorzata Durydiwka

mdurydiw@uw.edu.pl

Uniwersytet Warszawski, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych

„Urlop w klasztorze”, czyli oferta religijno-rekreacyjna obiektów klasztornych w Polsce i profil gości

Słowa kluczowe: klasztor, obiekt poklasztorny, oferta religijno-turystyczna, typ turysty

Abstrakt

Polscy turyści są coraz bardziej zainteresowani „urlopem w klasztorze”. W Europie nie jest to nowe zjawisko, podczas gdy w Polsce zaczyna się dopiero rozwijać. Jest to swoisty znak czasu, że coraz więcej osób chce odpocząć od zgiełku dnia codziennego w obiektach klasztornych. Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie oferty religijno-rekreacyjnej w wybranych klasztorach w Polsce oraz określenie profilu turystów odwiedzających klasztory. Na podstawie informacji zamieszczonych na stronach internetowych dziewięciu obiektów przedstawiono zróżnicowanie oferty religijno-rekreacyjnej zarówno czynnych klasztorów, jak i obiektów poklasztornych. Dokładna analiza pokazała, że czynnikiem decydującym o charakterze i zróżnicowaniu oferty dedykowanej gościom jest reguła życia zakonnego obowiązująca w danym klasztorze. Oznacza to, że najbardziej prostą ofertę mają klasztory o restrykcyjnej regule, a najbardziej rozbudowaną ofertą charakteryzują się zespoły poklasztorne, które często mają charakter obiektów hotelarskich. Zmienną modyfikującą tę zależność jest kreatywność i otwartość samych mnichów, a także atrakcyjność turystyczna regionu, w którym klasztor jest położony. W oparciu o informacje uzyskane w wyniku wywiadów telefonicznych przeprowadzonych z przeorami lub osobami odpowiedzialnymi za obsługę gości, wyróżniono pięć typów turystów przybywających do klasztorów. Kryterium wyróżnienia typów turystów stanowiły motywy przyjazdu.

Wprowadzenie

Współcześnie obiekty sakralne są coraz częściej traktowane – nie tylko przez turystów, ale także przez ich gestorów – jako produkt turystyczny. Z punktu widzenia turystów, wynika to z chęci zaspokojenia różnych potrzeb związanych z podróżą (potrzeba spotkania *sacrum*, potrzeba poznania, rozwoju wewnętrznego, ale także potrzeby związane z wyżywieniem, noclegiem czy rozrywką). Z punktu widzenia gestorów tychże obiektów – wynika to coraz częściej ze względów ekonomicznych [Ryan, Haslam-Mckenzie 2003]. Jak podaje B. Vukonić [1998, s. 87], turyści oraz pielgrzymi w zdecydowany sposób wpływają na poprawę sytuacji ekonomicznej zarówno samych „miejsc świętych”, jak i obszarów je otaczających.

Możemy wyróżnić kilka sposobów wykorzystania obiektów sakralnych we współczesnej turystyce. Turystyka religijna znacznie zmieniła bowiem swój charakter [Mróz, Mróz 2013] – z wyjazdów podyktowanych jednym motywem (spotkania z *sacrum*) przeistoczyła się w wyjazdy o charakterze dwu- lub wielomotywowym, stając się tym samym bardziej turystyką kulturową [Aulet i in. 2017, s. 192]. Zatem – poza *stricte* religijnym – pojawiły się inne sposoby wykorzystania obiektów klasztornych przez turystów,

tym samym wzbogacona została funkcja klasztorów i obiektów poklasztornych. Coraz częściej są wykorzystywane nie tylko jako obiekty o charakterze muzealnym, z racji nagromadzonych w nich zabytków, ale także jako noclegowe czy wręcz wypoczynkowe z dość rozbudowaną ofertą rekreacyjną. Przez to stały się one swego rodzaju nowymi przestrzeniami turystycznymi. W skali Europy nie jest to zjawisko nowe, natomiast w Polsce zaczyna się powoli rozwijać.

W niniejszym opracowaniu podjęto próbę przedstawienia – na wybranych przykładach – oferty religijno-rekreacyjnej klasztorów i obiektów poklasztornych w Polsce oraz określenia profilu gości/turystów korzystających z tej oferty. Badania miały charakter eksploracyjny.

„Urlop w klasztorze” – doświadczenia europejskie i amerykańskie

W czasach współczesnych coraz częściej obserwuje się wprowadzanie funkcji noclegowej do obiektów sakralnych, a w niektórych przypadkach wręcz zamianę obiektów sakralnych na noclegowe¹. W wielu krajach bardzo popularne stało się wynajmowanie turystom pokoi (cel) w klasztorach. Na przykład w Hiszpanii turyści – niezależnie od wyznawanej religii – mogą zarezerwować nocleg w ponad 150 klasztorach. Wydano zresztą przewodnik *Lodging in Spain's Monasteries* [Barish 2002] oraz funkcjonuje strona internetowa ułatwiająca rezerwację noclegów [www.monasteriesofspain.com, 3.03.2017]. Podobne przewodniki oraz strony internetowe istnieją dla klasztorów francuskich [www.monasteriesoffrance.com, 3.03.2017] i włoskich [www.monasteriesofitaly.com, 3.03.2017]. Coraz częściej tego typu przewodniki wydawane są także dla innych krajów europejskich [np. Barish 2009; Clark 2009, 2010]. Istnieje też przewodnik prezentujący ofertę wypoczynkową 106 klasztorów w USA i 16 – w Kanadzie – *Monastery Guest Houses of North America: A Visitor's Guide* [Regalbutto 2010].

„Urlop w klasztorze” cieszy się sporym zainteresowaniem wśród turystów. Jest to dość popularna forma spędzania czasu zwłaszcza wśród osób, które potrzebują wyciszenia i odpoczynku od pośpiechu i codziennego stresu. Dla osób wierzących, pobyt w klasztorze ma dodatkową zaletę – umożliwia przeżywanie duchowej wspólnoty z „braćmi w wierze”. Zatem – jak słusznie zauważa S. Aulet i in. [2017, s. 179] – klasztory są postrzegane przez turystów nie tylko w wymiarze przestrzeni architektonicznej, ale także coraz częściej w wymiarze przestrzeni umożliwiającej życie w społeczności i poszukiwanie Boga, oczywiście poprzez uczestniczenie w praktykach religijnych (np. modlitwa, rekolekcje i różnego rodzaju warsztaty).

Jednakże nie zawsze turyści, którzy zdecydowali się na tego typu wyjazdy wakacyjne, deklarują, że zostały one podjęte z motywów religijnych. Wiele osób traktuje bowiem pobyt w klasztorze jedynie w kategoriach *bed and breakfast*. W taki sposób jest wykorzystywanych wiele klasztorów położonych w Hiszpanii, Francji, USA czy Austrii. Górskie klasztory w Austrii są często podawane jako przykład wyraźnie komercyjnego wykorzystania. Oferują bowiem pokoje i codzienne wyżywienie po cenach zbliżonych do średniej klasy hoteli. Goście nie muszą uczestniczyć w porannej modlitwie, nie ma wyznaczonych godzin

¹ W Europie Zachodniej desakralizacja kościołów od kilkudziesięciu lat jest zjawiskiem dość powszechnym. W Holandii, w ciągu ostatnich 50 lat zamknięto blisko 900 świątyń, w Anglii 400, a w Niemczech – około 150. Parafie kończą swoją działalność z powodu małego zainteresowania ze strony wiernych i utraty płynności finansowej, a pozostające kościoły są przekształcane m.in. w hotele (np. Kruissherenhotel położony w mieście Maastricht w Holandii czy obiekt noclegowy w XIII-wiecznym Kościele pw. Wszystkich Świętych w Aldwincle w Anglii) [http://turystyka.wp.pl/gid,18149853,img,18149964, kat,1036545,page,5,title,Dawne-koscioly-ktore-przekształcono-w-hotele, 25.01.2017].

posiłków, a plan dnia każdy z gości ustala samodzielnie. Ponieważ klasztory te są położone na obszarach umożliwiających realizację różnych aktywności rekreacyjnych, nie dziwi więc fakt, że zarówno latem, jak i zimą niemal wszystkie pokoje są zajęte [www.reidsguides.com/t_h/t_h_convents.html, 3.02.2017]. Należy dodać, że nie jest to nowy sposób wykorzystywania przestrzeni sakralnych. Wszak zimą 1938/1839 cele klasztoru kartuzów w Valldemossie (Majorka) wynajmowali Fryderyk Chopin i George Sand. Zresztą w Hiszpanii po sekularyzacji w 1835 r. cele w wielu klasztorach zostały sprzedane i do dziś są w posiadaniu osób prywatnych, stanowiąc swego rodzaju obiekty noclegowe [Durydiwka 2015, 438-439].

Współczesna oferta „wakacji” w klasztorach jest odpowiedzią na zapotrzebowanie rynku i odznacza się dość dużym zróżnicowaniem – od modlitewnej ciszy, poprzez warsztaty medytacji, kursy kulinarne, po możliwości aktywnego spędzania czasu (np. *Nordic walking*, jazda na rowerze) połączonego z poznawaniem regionu (okolicy). W Europie do najpopularniejszych klasztorów z ofertą wakacyjną zalicza się m.in. klasztory w: Sankt Lambrecht i Murau (Austria), Paray-le-Monial i Cotignac (Francja), St. Maria del Monte (Włochy) oraz wiele klasztorów w Galicji (Hiszpania) [Mróz, Mróz 2013, s. 113].

Należy dodać, że wprowadzenie funkcji noclegowej i wypoczynkowej, to dla wielu klasztorów ważne źródło dochodów, pozwalające często na utrzymanie i remont zabytkowych obiektów. Wiele klasztorów – m.in. klasztory benedyktynów i trapistów – udostępniając część przestrzeni klasztoru osobom świeckim, nawiązuje też do wielowiekowej tradycji wynikającej z *Reguły św. Benedykta*² (rozdział 53: *O przyjmowaniu gości*): „*Wszystkich przychodzących do klasztoru gości należy przyjmować jak Chrystusa, gdyż On sam powie: Gościem byłem i przyjęliście mnie (Mt 25,35). Wszystkim trzeba też okazywać należyne szacunek, a zwłaszcza zaś braciom w wierze (Ga 6,16) oraz pielgrzymom. A zatem, skoro tylko zawiadomią o przybyciu gościa, przełożony i bracia wyjdą mu na spotkanie z całą usłużnością miłości*” [www.benedyktyni.net/regula, 16.02.2019].

Cele i metody

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie – na wybranych przykładach – zróżnicowania oferty religijno-rekreacyjnej klasztorów i obiektów poklasztornych w Polsce, a także określenie profilu gości/turystów korzystających z tej oferty. Pierwsza część celu została zrealizowana w oparciu o analizę oferty w wybranych dziewięciu klasztorach i obiektach poklasztornych. Podstawę analizy stanowiły dane pozyskane ze stron internetowych poszczególnych klasztorów. Większość z wybranych do badania obiektów posiada bowiem dość dobrze prowadzone strony internetowe z wieloma uporządkowanymi informacjami, połączonymi ze sobą w logiczny sposób za pomocą nawigacji i linków. Natomiast w celu uzyskania bardziej szczegółowych informacji, głównie dotyczących rozmiarów bazy noclegowej, którą klasztor dysponuje oraz usług dodatkowych (np. możliwość wypożyczenia roweru, kijków do *Nordic walking* etc.), przeprowadzono rozmowy telefoniczne z osobami zajmującymi się obsługą pielgrzymów i turystów.

Aby zrealizować drugą część celu, przeprowadzono telefoniczne badania sondażowe³. Na taką formę badań zdecydowano się ze względu na to, że obiekty objęte analizą są położone w dużych odległościach od siebie. Przeprowadzenie wywiadów bezpośrednich wiązałoby się więc z dużymi nakładami czasu. Informacje o gościach korzystających z oferty turystyczno-rekreacyjnej obiektów klasztornych i poklasztornych pozyskano „z drugiej ręki”.

² Jest to zbiór przepisów normujących życie mnichów i wskazówek ascetycznych, zredagowany ok. 540 r. na Monte Casino przez św. Benedykta z Nursji.

³ Badania sondażowe są dość często stosowane w przypadku badań społecznych o charakterze eksploracyjnym [Babbie 2013].

Respondentami, a tym samym informatorami (n=9), byli bowiem przeorzy klasztorów lub osoby odpowiedzialne za obsługę turystów w badanych obiektach. Z rozmysłem zaniechano badań wśród gości. Trudnym byłoby bowiem dotarcie do turystów – z różnych względów – przebywających w klasztorach, a w przypadku osób przebywających w klasztorach zamkniętych (klasztory kamedułów) byłoby to wręcz niemożliwe. Dlatego też przyjęto założenie, że potrzebnych informacji mogą udzielić wybrani arbitralnie informatorzy. Pytania miały charakter otwarty i dotyczyły takich cech, jak: motyw i częstość przyjazdu oraz forma pobytu.

Oferta religijno-rekreacyjna wybranych klasztorów w Polsce

Również w Polsce oferta „wakacji” w klasztorze staje się coraz bardziej popularna. Wiele klasztorów wprowadziło bowiem funkcję noclegową tworząc tzw. domy gościnne dla pielgrzymów i turystów. W niniejszym opracowaniu przeanalizowano ofertę dla gości w dziewięciu klasztorach w Polsce (tab. 1). Dobór klasztorów był celowy. Wybrano obiekty dość znane, a jednocześnie położone w różnych regionach Polski (ryc. 1).

Tabela 1. Oferta wybranych klasztorów w Polsce

Klasztor	Liczba miejsc noclegowych	Elementy oferty						
		Rekolekcje	Warsztaty	Pobyty terapeutyczne	Rekreacja	Wypożyczalnia sprzętu	SPA	Inne
Klasztor benedyktynów w Tyńcu	98	x	x		x	x		x
Klasztor sióstr benedyktynek w Jarosławiu	70	x			x			
Klasztor kamedułów na Bielanych (Kraków)	20	x						
Klasztor mniszek kamedulek w Złoczewie	25	x						
Klasztor marianów w Stoczku Klasztornym	60	x			x			
Klasztor franciszkanów w Dusznikach Zdrój	60	x			x			
Prawosławny klasztor bazylianów w Supraślu	86	x	x		x			
Pokamedulski klasztor w Rytwianach – „Pustelnia Złotego lasu”	70	x	x	x	x	x	x	x
Pokamedulski klasztor w Wigrach	130	x			x			x

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań.

Oferta poszczególnych klasztorów jest dość zróżnicowana – od rekolekcji czy dni skupienia odbywanych w odosobnieniu, często w ciszy, zgodnie z regułą klasztoru po pobyty wypoczynkowe na zasadach komercyjnych. Jednakże w większości klasztorów oferta ma charakter łączony, tzn. pobyty o charakterze wypoczynkowym mogą być połączone z rekolekcjami (indywidualnymi i grupowymi) o różnej tematyce czy dniami skupienia. Najbardziej jednorodną ofertą odznaczają się klasztory klauzurowe⁴, czyli zamknięte.

⁴ Klauzura (łac. *clausus* – zamknięty) – to w zakonach, gł. rzymskokatolickich, termin oznaczający zakaz wychodzenia z klasztoru obowiązujący zakonników oraz zakaz wchodzenia do zamkniętej części klasztoru obowiązujący osoby świeckie, a także ogół przepisów dotyczących się komunikowania zakonników z osobami

Ryc. 1. Lokalizacja analizowanych klasztorów

Źródło: opracowanie własne.

W Polsce zakonem o najbardziej surowej regule są kameduli. Reguła klasztorów kamedulskich jest oparta na surowej regule św. Benedykta i zakłada modlitwę, medytację, samotność, milczenie oraz posty. Kameduła wiecie eremicki styl życia, zatem większą część dnia spędza samotnie w skromnej celi, gdzie pracuje, modli się i spożywa większość posiłków [www.opoka.org.pl/biblioteka/T/TS/sam_na_sam.html, 29.08.2019]. Pomimo surowej reguły, niektóre z nich przyjmują gości. Takim przykładem jest klasztor kamedułów na Bielanach w Krakowie⁵, który wraz z kościołem tworzy XVI-wieczny barokowy kompleks. Przy czym pobyty w klasztorze na Bielanach mają charakter zamkniętych rekolekcji indywidualnych⁶, które są przeznaczone wyłącznie dla mężczyzn i mają charakter modlitwy w ciszy i samotności, w oderwaniu od świata – na wzór życia kamedulskiego. Obowiązkowe jest też uczestniczenie w modlitwach liturgicznych i mszach świętych. Część gości korzysta z pomocy przewodnika duchowego – jest to jeden z braci, który kieruje ich rozwojem duchowym, towarzyszy w modlitwie i podczas mszy. Niektórzy – mimo, iż *Reguła* zakonu kamedułów z Bielania należy do najsurowszych – decydują się na pobyt w pełni zgodny z rytmem dnia zakonników [http://fundajakameduli.pl/indexpl.php?id=spa, 20.08.2019]. W klasztorze jest 20 miejsc noclegowych w indywidualnych skromnie wyposażonych

z zewnątrz. Klauzurę wprowadził w 510 r. św. Cezary z Arles [Nowa Encyklopedia Powszechna PWN, 1995, t.3, s. 370].

⁵ Jest uznawany za pierwszy kamedulski klasztor na ziemiach polskich.

⁶ Są też określane jako dni skupienia.

pokojach (łóżko, stół i szafka na rzeczy osobiste) z łazienkami. Mieszczą się one w wyremontowanym Domu Kontemplacji⁷.

Podobne zasady obowiązują też w Domu Gościnnym „Pustelnia św. Romualda” zorganizowanym przez siostry przy klasztorze mniszek kamedulek w Złoczewie [www.kamedulki.eu/xhtml/onas/siostry/informacje/goscinnosc, 29.08.2010]. Większość pobytów gości również ma charakter zamkniętych rekolekcji indywidualnych⁸ i wówczas może przebywać maksymalnie 10 osób. Ale możliwa jest również organizacja rekolekcji grupowych (maksymalnie 25 osób)⁹. W obu klasztorach, pomimo iż obiekty, w których przebywają goście są wyłączone z klauzury, to jednak przebywające w nich osoby muszą przestrzegać zasad zawartych w *Regule św. Benedykta* oraz konstytucjach klasztoru.

Znaczna część klasztorów przyjmuje gości nie tylko na rekolekcje, ale także pobyty o charakterze wypoczynkowym. Należą do nich m.in. klasztor marianów w Stoczku Klasztornym na Warmii, klasztor sióstr benedyktynek w Jarosławiu, klasztor franciszkanów w Dusznikach Zdrój czy prawosławny klasztor bazylianów w Supraślu. Na przykład, klasztor franciszkanów w Dusznikach Zdrój (Sudety) dysponuje 60 miejscami w Domu Gościnnym położonym w strefie uzdrowiskowej „A” – między parkiem zdrojowym a lasem. Obiekt ten powstał w 1925 r. jako Dom Uzdrowiskowy dla duchowieństwa, ale obecnie swoją ofertę kieruje głównie do grup rekolekcyjnych oraz osób indywidualnych szukających miejsca i czasu dla odnowy duchowej, zapewniając pomoc tzw. mentora duchowego. Jednakże pamiętając o położeniu Domu Gościnnego, odznaczającym się doskonałymi warunkami (klimatycznymi, krajobrazowymi i uzdrowiskowymi) dla szeroko rozumianego wypoczynku, z obiektu bardzo chętnie korzystają turyści indywidualni, w tym rodziny z dziećmi i grupy towarzyskie [<http://duszniki.franciszkanie.com/oferta>, 3.07.2019]. Z informacji uzyskanych w recepcji Domu Gościnnego wynika, że w okresie wakacji letnich oraz ferii zimowych obiekt ma pełne obłożenie. W dużym stopniu jest to wynikiem lokalizacji obiektu, dzięki której latem stanowi on dobrą bazę wypadową dla wędrówek pieszych w Góry Bystrzyckie i Góry Stołowe, a zimą – na pobliskie stoki narciarskie w Łężycach i Zieleńcu.

Bardzo atrakcyjną pod względem przyrodniczym lokalizację posiada też pokamedulski klasztor w Wigrach. Jest on położony na wyspie połączonej z lądem groblą. Tereny te król Jan Kazimierz nadał w 1667 r. kontemplacyjnemu zakonowi kamedułów. W 1694 r. zakonnicy rozpoczęli budowę dużego zespołu klasztornego obejmującego m.in.: kościół, 12 eremów, czyli domów pustelniczych, refektarz, kaplicę kanclerską (zwaną też domem królewskim), wieżę zegarową oraz domek furtianta. Po trzecim rozbiórce Polski, w 1796 r. władze pruskie dokonały konfiskaty dóbr kamedułów i kasaty zakonu. Od tego czasu rozpoczął się proces niszczenia kompleksu klasztornego [<http://mazury.info.pl/atracje/wigry>, 6.04.2019]. Obecnie jest częściowo odbudowany i odnowiony, a część zabudowań poklasztornych pełni funkcję ośrodka turystycznego, z ofertą B&B, zarządzanego przez Fundację Wigry PRO. Ośrodek dysponuje 130 miejscami noclegowymi w 2-, 3- i 4-osobowych pokojach oraz 4- i 5-osobowych eremach¹⁰ (ryc. 2), z których korzystają zarówno osoby przyjeżdżające na rekolekcje i dni skupienia (np. „Wigierskie środy z Biblią”), jak również turyści chcący odpocząć nad jeziorem Wigry i/lub poznać atrakcje przyrodnicze i kulturowe Suwalszczyzny. W celu uatrakcyjnienia pobytu turystów, Fundacja Wigry PRO wprowadziła do oferty możliwość udziału w różnego rodzaju prezentacjach (np. „Wartości

⁷ Remont i modernizacja Domu Kontemplacji zostały przeprowadzone przy współfinansowaniu z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego) oraz z budżetu państwa (w ramach Programu Operacyjnego Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego).

⁸ Przyjmowane są zarówno kobiety, jak i mężczyźni, przy czym od mężczyzn – zwłaszcza podczas pierwszego pobytu – siostry wymagają ze względów bezpieczeństwa listu polecającego np. od proboszcza rodzimej parafii.

⁹ Informacje uzyskane w klasztorze mniszek kamedulek.

¹⁰ Latem 2019 r. trwał kolejny etap remontu. Pracami objęte były eremy.

tkwiące w ziołach”, „Folwarki kamedulskie wokół półwyspu wigierskiego”) i warsztatach (np. warsztaty kulinarne z kuchni regionalno-kamedulskiej połączone z degustacją [<https://fundacja.wigry.pro/uslugi-hotelowe>, 12.02.2019]. Ponadto ośrodek dysponuje profesjonalnym zapleczem dla organizacji konferencji naukowych czy różnego rodzaju szkoleń (dla maksymalnie 130 osób).

Ryc. 2. Eremy w pokamedulskim klasztorze w Wigrach

Źródło: fot. autorki (06/2016).

Ryc. 3. Dom Pielgrzyma (po prawej stronie) przy prawosławnym klasztorze bazylianów w Supraślu

Źródło: fot. autorki (05/2018).

Funkcja noclegowa jest też prowadzona w części zabytkowych budynków prawosławnego klasztoru bazylianów w Supraślu (Podlasie). Dom Pielgrzyma z 86 miejscami noclegowymi (ryc. 3), działający przy Akademii Supraskiej¹¹, jest ogólnodostępny i stanowi uzupełnienie bazy noclegowej Supraśla, tym bardziej, że oferta jest zamieszczona w serwisach internetowych: eholiday.pl, meteor-turystyka.pl, booking.com. Z informacji uzyskanych od kanclerza Akademii Supraskiej wynika, iż z obiektu bardzo często korzystają uczestnicy wycieczek i osoby przyjeżdżające na krótki wypoczynek połączony ze zwiedzaniem okolicy. Zresztą na stronie internetowej Akademii Supraskiej [www.akademiasupraska.pl, 20.08.2019] zamieszczono propozycje wycieczek tematycznych pokazujących zróżnicowanie przyrodnicze i kulturowe tej części Podlasia (np. „Trzy religie – chrześcijaństwo, islam, judaizm”; „Barwy kultur pogranicza – w tym kultura tatarska, żydowska, litewska i białoruska”; „Prawosławie na Podlasiu”; „Oblicza natury i kultury”) oraz propozycje aktywnego wypoczynku. Ale przyjeżdżają też osoby chcące uczestniczyć w organizowanych przez Akademię rekolekcjach i warsztatach (np. warsztaty pisania ikon, śpiewu chóralnego czy filmowo-historyczne).

Bardzo rozbudowaną ofertę dla gości ma opactwo benedyktynów w Tyńcu (Kraków) oraz pokamedulski zespół klasztorny w Rytwianach – „Pustelnia Złotego Lasu”. Opactwo benedyktynów w Tyńcu – to jeden z najstarszych (założony w 1044 r. i wielokrotnie przebudowywany) i najbardziej znanych klasztorów w Polsce, głównie za sprawą aktywności zakonników, którzy nie tylko prowadzą sklep (Produkty Benedyktyńskie) i Dom dla Gości dysponujący łącznie 98 miejscami noclegowymi¹² (w tym 35 – w pokojach z łazienkami), ale są też aktywni w Internecie. Oferta noclegowa klasztoru jest zamieszczona w serwisach HRS

¹¹ Akademia Supraska – to centrum konferencyjne, ośrodek szkoleniowy i oświatowy utworzony przez monaster Zwiastowania Bogarodzicy w Supraślu, prawosławną diecezję białostocko-gdańską i fundację Oikonomos. Jej głównym celem jest upowszechnianie wiedzy o prawosławiu.

¹² Przyjmowani są zarówno mężczyźni, jak i kobiety, przy czym mężczyźni cieszą się nieco większymi prawami – na przykład, mają dostęp do klasztornej ogrodu, chętni mogą uczestniczyć w codziennym życiu klasztornym, a także spożywać posiłki wspólnie z mnichami w refektarzu.

i booking.com, dzięki czemu stała się bardziej dostępna, a tyniecki klasztor coraz częściej jest odwiedzany przez gości z zagranicy (z wielu krajów Europy, a także z USA i Japonii) [Sikora 2013].

Tabela 2. Tematy rekolekcji i warsztatów w klasztorze benedyktynów w Tyńcu – wybrane przykłady

Tematy rekolekcji	Tematy warsztatów
<ul style="list-style-type: none"> • Odnowa życia w świetle Biblii • Duchowość benedyktyńska dla świeckich • Życie chrześcijańskie, czyli co? • Rekolekcje dialogowe dla zniechęconych Kościołem • Rekolekcje z Norwidem • Wprowadzenie do <i>Filokalii</i>¹³ • Pustynia w mieście. Rekolekcje w milczeniu • Tyniecki dzień skupienia • Rekolekcje wielkopostne • Rekolekcje z postem według św. Hildegardy • Praktyka medytacji • Antysylwester 	<u>Rozwój:</u> <ul style="list-style-type: none"> • Podróż do siebie. Warsztaty rozwojowe • Dojrzewanie psychiczne a dojrzewanie w wierze • Czas na kobiecość. Relacje z sobą, Bogiem i ludźmi
	<u>Medytacje:</u> <ul style="list-style-type: none"> • Medytacje z poezją • Warsztaty relaksacyjno-medytacyjne
	<u>Zarządzanie:</u> <ul style="list-style-type: none"> • Zarządzanie a życie duchowe • Przywództwo w oparciu o Regułę św. Benedykta • Benedyktyński Program Zarządzania
	<u>Warsztaty artystyczne:</u> <ul style="list-style-type: none"> • Sobotnie pokazy tynieckiej ikebany • Skryptorium. Warsztaty kaligrafii • Od ikony na desce do ikony w sercu
	<u>Zdrowie:</u> <ul style="list-style-type: none"> • Tajemnice ziół • Powrót do harmonii. Program zdrowia ze św. Hildegardą

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Kalendarza rekolekcji i warsztatów w opactwie tynieckim* [<http://kultura.benedyktyni.com>, 21.02.2019].

Goście przyjeżdżają do Tyńca z różnych powodów. Jedni – żeby poznać zabytki Krakowa, inni – ze względu na walory przyrodnicze i możliwość aktywnego wypoczynku, zwłaszcza, że jest możliwość wypożyczenia kijków do *Nordic walking* lub roweru. Jeszcze inni przyjeżdżają, bo potrzebują ciszy i czasu do medytacji lub chcą uczestniczyć w rekolekcjach, których program jest głęboko zakorzeniony w tradycji i duchowości benedyktyńskiej, bądź też w różnego rodzaju warsztatach (tab. 2).

Mnisi organizują też inne ciekawe projekty połączone z pobytem w klasztorze. Należy do nich m.in. zorganizowany pod koniec czerwca 2016 r. obóz studencko-młodzieżowy „Wolontariat dla dziedzictwa” – dedykowany osobom w wieku 17-27 lat, obejmujący cykl wykładów dotyczących znaczenia dziedzictwa kulturowego oraz kwestii związanych z jego ochroną i upowszechnianiem oraz udział w pracach związanych z konserwacją i inwentaryzacją opactwa tynieckiego [<http://kultura.benedyktyni.com/oboz-studencko-młodzieżowy-wolontariat-dla-dziedzictwa>, 21.08.2019]. Interesującym wydarzeniem były też międzynarodowe warsztaty pt. „At the Roots of the United Europe – Relevance of the Benedictine Culture and Tradition” – zorganizowane w kwietniu 2012 roku, w których

¹³ *Filokalia* (gr. umiłowanie dobra i piękna) – to XVIII-wieczna antologia klasycznych tekstów poświęconych ascezie i modlitwie. Duchowość *Filokalii* to duchowość hezychastyczna (gr. *hesychia* oznacza ‘wyciszenie’).

uczestniczyli goście z różnych krajów Europy (np. z Hiszpanii, Finlandii, Estonii, Litwy czy Bułgarii) [http://kultura.benedyktyni.com/projekty/grundtvig-workshop-tyniec-iv-2012, 21.02.2017]. Należy dodać, iż organizatorem rekolekcji, warsztatów i innych projektów skierowanych do gości jest Fundacja „Chronić dobro” działająca przy opactwie Benedyktynów w Tyńcu.

Jeszcze bardziej rozbudowana oferta charakteryzuje się „Pustelnia Złotego Lasu” w Rytwianach (k. Staszowa) mieszcząca się w XVII-wiecznym pokamedulskim kompleksie klasztornym, który często jest określany mianem „perły architektury baroku”. Życie pustelnicze w Pustelni Złotego Lasu w Rytwianach toczyło się 200 lat. W 1820 r. na mocy ustawy carskiej o zniesieniu klasztorów, dokonano kasacji zakonu kamedułów. W 1925 r. podjęto próbę przywrócenia funkcji klasztornej, jednak zły stan zabudowań uniemożliwił funkcjonowanie klasztoru. I tak, w latach 30. XX wieku kościół z kompleksu klasztornego zaczął pełnić funkcję kościoła parafialnego, a pozostałe budynki były nieużytkowane i popadały w ruinę. Istotne zmiany strukturalne i administracyjne nastąpiły na początku XXI wieku. W 2001 r. biskup sandomierski ustanowił bowiem w Pustelni rytwiańskiej Diecezjalny Ośrodek Kultury i Edukacji „Źródło”, a w 2002 r. kościółowi pokamedulskiemu nadał rangę kościoła rektoralnego. W kolejnych latach – przy wsparciu wielu osób, instytucji i funduszy unijnych – wyremontowano zabudowania klasztorne i utworzono Relaksacyjno-Kontemplacyjne Centrum Terapeutyczne SPeS¹⁴ o działalności ukierunkowanej na pomoc ludziom zagrożonym skutkami współczesnej cywilizacji [www.pustelnia.com.pl/historia, 17.02.2019]. Obecnie na kompleks Pustelni Złotego Lasu składają się:

- zabytkowy kościół, który pełni funkcję rektoratu, czyli samodzielnej placówki duszpasterskiej bez przynależnej grupy wiernych;
- Centrum Terapeutyczne SPeS, czyli ośrodek relaksacyjno-kontemplacyjny z bogatą ofertą usług dla osób pragnących wyciszenia i odpoczynku;
- Galeria Kamedulska – muzeum prezentujące eksponaty świadczące o kamedulskiej przeszłości Pustelni oraz organizujące wystawy czasowe;
- biblioteka, której księgozbiór jest udostępniany gościom;
- ogrody klasztorne, które z jednej strony stanowią dobrą infrastrukturę wypoczynkową (alejki, altany, ławeczki, fontanna, oczko wodne), z drugiej – dostarczają do kuchni ekologicznych owoców i warzyw oraz kwiaty i zioła;
- muzeum serialu „Czarne chmury”¹⁵ mieszczące się w niewielkiej sali na piętrze kościoła, którą twórcy serialu wykorzystali do scen toczących się w refektarzu klasztornym. Znajdują się w niej pozostałe po serialu eksponaty, fotosy i rekwizyty oraz pamiątki z Benefisu zorganizowanego w 2013 r. z okazji 40-lecia nagrywania serialu.

Tabela 3. Charakterystyka wybranych programów terapeutycznych w „Pustelni Złotego Lasu” w Rytwianach

Temat programu	Cele i rodzaje zajęć
Turnus terapeutyczny SPeS	<u>Cele:</u> podniesienie świadomości zagrożeń, jakie niesie współczesna cywilizacja; rozpoznanie własnych zagrożeń; profilaktyka; aktywności relaksacyjne i prozdrowotne pozostające w zgodzie z ideą powrotu do wewnętrznej harmonii, odnowy psychicznej i duchowej, swojego potencjału twórczego oraz spójnego, wielopłaszczyznowego rozwoju

¹⁴ Od łacińskich słów *Salus per Silentium* („zdrowie przez ciszę”).

¹⁵ „Czarne chmury” – to bardzo popularny w Polsce serial z gatunku „płaszczka i szpady”, którego osiłą fabuły były epizody z walk o utrzymanie przy Polsce Prus Książęcych (II połowa XVII wieku).

	<u>Rodzaje zajęć:</u> warsztaty psychologiczne, terapia zajęciowa (zajęcia manualno-artystyczne), odnowa biologiczna (masaże, zajęcia na siłowni, spacer, zajęcia ruchowe), zajęcia edukacyjno-rekreacyjne
Turnus oczyszczająco-odchudzający SPeS	<u>Cele:</u> pokazanie mechanizmów pomagających zrozumieć przyczyny tycia i odchudzania; zapoznanie z różnymi rodzajami diet; budowanie psychologicznych podstaw postu
	<u>Rodzaje zajęć:</u> rozmowa i zajęcia z dietetykiem; dobrana indywidualnie dieta oczyszczająco-odchudzająca; dobrane indywidualnie zestawy ćwiczeń w gabinecie odnowy biologicznej; zajęcia ruchowe na świeżym powietrzu; fotele masujące
Turnus pustelniczy SPeS	<u>Cele:</u> zapoznanie się z regułą kamedulską opartą na benedyktyńskiej zasadzie <i>Ora et labora</i> , której podstawą jest podział dnia na trzy części (modlitwa, praca, odpoczynek); zapoznanie się z historią kamedułów; wypoczynek w ciszy, spokoju i w harmonii z naturą
	<u>Rodzaje zajęć:</u> uczestnictwo w modlitwie brewiarzowej ze specyficzną obyczajowością kamedulską; uczestnictwo w przygotowywaniu posiłków typowych dla kuchni kamedulskiej; uczestnictwo w drobnych pracach na rzecz klasztoru; opcjonalnie – uczestnictwo w życiu Eremitów Rytwiańskiego zgodnie z rozkładem dnia wypracowanym przez kamedulską tradycję monastyczną (<i>Ora et labora</i>)

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy oferty „Pustelni Złotego Lasu” [www.pustelnia.com.pl/oferta,17.02.2019].

Utworzenie w Pokamedulskim Zespole Klasztornym w Rytwianach Centrum Terapeutycznego SPeS – z 70 miejscami noclegowymi w pokojach lub eremach – sprawiło, że obiekt ten odznacza się najbardziej rozbudowaną ofertą. Składają się na nią: pobyty typu B&B¹⁶, z możliwością uprawiania różnych aktywności ruchowych w pobliskich lasach (np. jazda na rowerze, *Nordic walking*) i elementami poznawczymi (np. historia kamedułów na tym terenie, atrakcje kulturowe regionu świętokrzyskiego); rekolekcje indywidualne i grupowe oraz kapłańskie, a także turnusy i programy terapeutyczne (tab. 3). Ponadto w Pustelni funkcjonuje mini SPA, w którym goście mogą skorzystać z sauny, różnego rodzaju masaży (np. relaksacyjny, gorącymi kamieniami, drenaż limfatyczny), siłowni oraz mogą wypożyczyć rowery i kijki *Nordic walking*. Obiekt jest też przystosowany do organizowania konferencji lub szkoleń.

Pobyty gości w znacznej części klasztorów odbywają się na zasadach komercyjnych, tzn. według ustalonych cen¹⁷. Niektóre, wzorem różnych sieci hotelowych, wprowadziły zabiegi marketingowe w postaci rabatów (np. „rabaty *pro familia*”¹⁸ w Domu Gościnnym franciszkanów w Dusznikach Zdrój) lub programów lojalnościowych (np. Karta Stałego Gościa, która uprawnia do 15% rabatu na usługi noclegowe i gastronomiczne w opactwie benedyktynów w Tyńcu).

¹⁶ Goście mogą zarezerwować pobyty z różnymi opcjami wyżywienia (HP – *Half Board*, FB – *Full Board*), przy czym wszystkie posiłki zawierają elementy tradycyjnej kuchni kamedulskiej.

¹⁷ Jedynie w niektórych klasztorach klauzurowych (np. Klasztor Kamedułów w Krakowie) nie ma ustalonego cennika za pobyt.

¹⁸ Przy pobytach rodzinnych, dzieci do lat 4 są przyjmowane bezpłatnie [http://duszniki.franciszkanie.com/cennik, 3.07.2019].

Profil gości klasztorów – próba uogólnienia

Jak zauważają S. Aulet i in. (2017, s. 180), związki między turystyką a religią stają się coraz bliższe. Najbardziej widocznym przejawem powiązań turystyki z religią są setki budynków sakralnych, które stanowią przedmiot zainteresowania turystów. Przy czym to rosnące zainteresowanie wynika bardziej z kulturowych i historycznych walorów tych budynków, niż z ich funkcji religijnej. W przypadku klasztorów jest bardzo podobnie. Wiele z nich jest odwiedzanych ze względu na wartości historyczne i kulturowe, często powiązane kontekstowo z konkretnymi osobami ważnymi dla danego kraju czy regionu, bądź też z literaturą lub filmem (często eksponowane w przyklasztornych muzeach czy wystawach). Na przykład, dla wielu gości odwiedzających klasztor w Wigrach ważny jest fakt, iż latem 1999 r. krótki urlop spędzał tam papież Jan Paweł II. Klasztor jasnogórski – poza niewątpliwie wielką rangą religijną – ma znaczenie dla miłośników trylogii Henryka Sienkiewicza, a klasztor pokamedulski w Rytwianach – dla fanów serialu „Czarne chmury”. Należy jednak dodać, że z punktu widzenia turystyki, dodatkowym atutem klasztorów są miejsca noclegowe, które mogą być oferowane turystom.

Tradycja przyjmowania wędrowców do klasztorów jest bardzo długa, dlatego wszystkie klasztory mają pokoje lub dom dla gości. Przy czym przez wiele lat były to przyjazdy wyłącznie ze względów *stricte* religijnych, nie mające wymiaru komercyjnego. Obecnie poza motywami religijnymi, goście wynajmują pokoje w klasztorach także z innych powodów. Pojawia się pytanie: kto i z jakich powodów wybiera pobyty w klasztorach? Na podstawie informacji uzyskanych w klasztorach oraz dostępnych publikacji podjęto próbę przedstawienia profilu gości przybywających do klasztorów.

Gości przybywających do klasztoru – podobnie jak turystów w ogóle – można klasyfikować według różnych kryteriów. Wydaje się jednak, że motyw przyjazdu jest najbardziej istotnym kryterium. Zatem biorąc pod uwagę motyw przyjazdu do klasztoru, można wyróżnić pięć zasadniczych typów gości: 1) uczestnicy indywidualnych rekolekcji, 2) uczestnicy rekolekcji grupowych, 3) uczestnicy warsztatów i turnusów terapeutycznych, 4) osoby przyjeżdżające w celach poznawczych i/lub wypoczynkowych oraz 5) osoby kierujące się ciekawością. Przedstawioną powyżej próbę typologii gości odwiedzających klasztory można odnieść do fenomenologicznej typologii E. Cohena [1979] (ryc. 4) opartej na analizie turystycznych doświadczeń w powiązaniu z istnieniem „charyzmatycznego centrum” najwyższych wartości, czyli analizie różnorodnych znaczeń jakie ma dla turysty docenianie innej kultury, życia społecznego czy środowiska przyrodniczego. „Zdaniem Cohena, jeżeli człowiek decyduje się na podróż dobrowolnie, to znaczy, że w jego życiowej przestrzeni czegoś mu brak, czegoś, co jest warte tego, aby podjąć się trudów podróży.(...) Za kluczową kwestię uznaje on problem, czy turysta ma jakieś «centrum duchowe», a jeżeli tak, jakie ono jest” [Podemski 2013, 2]. Jednocześnie za E. Relphem [1976] można przyjąć, że miejsca, a więc także obiekty klasztorne i poklasztorne, nie są abstrakcyjnymi pojęciami, ale wiążą się z doświadczaniem znaczeń, przedmiotów czy różnych aktywności (działań). Miejsca te możemy więc rozpatrywać w kontekście osób lub grup je odwiedzających i wchodzących z nimi w interakcje [Hummon 1990]. I odwrotnie, gości możemy rozpatrywać poprzez miejsca, które odwiedzają i rodzaj aktywności, które w tych miejscach podejmują. Zatem:

1. Uczestnicy indywidualnych rekolekcji – są to osoby poszukujące w swoim życiu *sacrum*. Przy czym *sacrum* nie zawsze oznacza Boga w kontekście wiary, czasami tym *sacrum* jest wewnętrzny spokój. Na rekolekcje indywidualne przyjeżdżają zatem osoby „będące na zakręcie” – tzn. po stracie kogoś bliskiego czy po wydarzeniu radykalnie zmieniającym życie, osoby pragnące wyciszenia (np. pracownicy korporacji) lub znalezienia odpowiedzi na pytania, nierzadko o charakterze egzystencjalnym, nad którymi na co dzień nie ma czasu się zastanowić. Często

odbywają je w ciszy, w izolacji od otoczenia, bez telefonów komórkowych czy dostępu do Internetu, korzystając jedynie z pomocy duchowego mentora. Turystów takich można określić mianem kontemplacyjnych. Ich wyjazd jest bowiem motywowany względami duchowymi, chęcią zaspokojenia potrzeb o charakterze religijno-kontemplacyjnym. Nawiązując do typologii E. Cohena [1979], można stwierdzić, że posiadają oni cechy turystów egzystencjalnych (ang. *existential mode*) [Cohen 1979, s. 189-190]. Są to osoby, które w pobytach w klasztorze odnalazły nowe „duchowe centrum”, którym jest nie tylko Bóg, ale także wewnętrzny spokój. Z reguły żyją oni w dwóch światach. W „starym” przez większą część roku mieszkają i pracują, zaś „nowe” odwiedzają w okresie wakacyjnym, aby „naładować baterie” [Podemski 2004, s. 54].

2. Uczestnicy rekolekcji grupowych – to osoby, dla których ważne jest spotkanie *sacrum* i/lub wzmocnienie wiary. Jednocześnie nie są gotowe, by wieść ascetyczny tryb życia podczas pobytu w klasztorze, w izolacji od świata zewnętrznego i innych osób. Z jednej strony można ich określić mianem turystów kontemplacyjnych, pielgrzymów, dla których ważna jest duchowość wynikająca z religii, z drugiej zaś – swego rodzaju poszukiwaczami nowych sensów. Ten typ gości jest więc niejako kompilacją dwóch typów turystów według E. Cohena – turysty egzystencjalnego (ang. *existential mode*) i poszukiwacza doświadczeń (ang. *experiential mode*) [Cohen 1979, s. 186-190], który, w spotkaniu z Bogiem, czy szerzej – ze sferą *sacrum*, poszukuje nowych sensów w swoim życiu, ale jednocześnie zachowuje pewien dystans do tego „duchowego centrum”, choćby poprzez zachowanie własnych przyzwyczajzeń.
3. Uczestnicy warsztatów i turnusów terapeutycznych – to bardzo często osoby, które zmagają się ze współczesnymi chorobami cywilizacyjnymi (depresje i uzależnienia, jak pracoholizm czy sieciologizm). Pobyt w klasztorze i uczestnictwo w różnego rodzaju warsztatach i turnusach terapeutycznych jest dla nich próbą odnalezienia utraconego sensu. Za E. Cohenem [1979, s. 189] można ich określić jako turystów egzystencjalnych (ang. *existential mode*), gdyż poszukują swojego mistycznego centrum, które przywróci harmonię w ich życiu. Jednak analizując tematykę oferowanych warsztatów i turnusów terapeutycznych oraz rodzaj podejmowanych zajęć, zauważamy, że są to też osoby posiadające cechy turystów rekreacyjnych (ang. *recreational mode*). Elementy poznawcze odgrywają bowiem w ich podróżach dość istotną rolę.
4. Osoby przyjeżdżające w celu poznania walorów przyrodniczych i kulturowych miejscowości/regionu lub wypoczynku aktywnego, czyli w celach czysto turystycznych, to osoby, które – nawiązując do typologii zaproponowanej przez E. Cohena [1979, s. 183-185] – można, określić mianem turystów rekreacyjnych (ang. *recreational mode*). Wynajmowane przez nich cele klasztorne czy pokoje w domach pielgrzyma są traktowane jako komercyjna baza noclegowa. Swoiste *genius loci* nie ma dla nich większego znaczenia. Pobyt w klasztorze traktują w kategoriach miejsca wypoczynku, regeneracji sił fizycznych i psychicznych. Ale – jak podaje Cohen [1979, s. 184] – nawet rozpatrując pobyty w klasztorach w kategoriach świeckich, czyli związanych z racjonalnym przekonaniem pozytywnego wpływu zmiany klimatu, aktywności na świeżym powietrzu czy wypoczynku na organizm człowieka, ten rodzaj przeżycia turystycznego jest związany ze swego rodzaju religijną podróżą do „świętego centrum życia” (ang. *sacred life-endowing centre*), które odmładza i odradza. Wprawdzie dla pielgrzyma taki pobyt jest swego rodzaju nowym narodzeniem czy stworzeniem na nowo (ang. *re-created*), podczas gdy dla turysty – przywróceniem sił psycho-fizycznych (ang. *recreated*). Cel i znaczenie podróży

o charakterze rekreacyjnym tracą swoją religijną głębię i duchową treść, a tym samym ujawniają cechy procesu sekularyzacji.

- Osoby kierujące się chęcią sprawdzenia w nowych dla nich warunkach – dla nich pobyt w klasztorze ma coś z egzotyki i przygody, i nie jest podyktowany chęcią spotkania *sacrum* czy poszukiwania „duchowego centrum” rozumianego w kategoriach wewnętrznej przemiany, ale chęcią sprawdzenia się – „czy wytrzymam w izolacji od świata zewnętrznego, bez telefonu komórkowego, laptopa, w ciszy...” Są to zatem osoby, których doświadczenia turystyczne są zbieżne z doświadczeniami turystów wyjeżdżających w celach poznawczych, ale poznanie nie dotyczy świata zewnętrznego, ale ich samych, a dokładnie ich gotowości odnalezienia się w zupełnie nowych warunkach. Są to osoby, które traktują pobyt w klasztorze (zwłaszcza klauzorowym) jako swego rodzaju doświadczenie z zakresu turystyki ekstremalnej. Zatem, w nawiązaniu do klasyfikacji E. Cohena, łączą cechy turystów szukających odmiany (ang. *diversionary mode*), dla których jest to swego rodzaju ucieczka od codziennej rutyny, z turystami eksperymentującymi (ang. *experimental mode*), czyli próbującymi sprawdzić się w nowej nieznanym im rzeczywistości [Cohen 1979, s. 185-186].

Ryc. 4. Profil gości przybywających do klasztorów w nawiązaniu do typologii turystów według E. Cohena [1979, s. 183-190]

Źródło: opracowanie własne.

Goście przebywający w klasztorach, to zróżnicowana grupa nie tylko pod względem motywu przyjazdu, ale także częstości przyjazdów i formy pobytu. I tak, uczestnicy indywidualnych rekolekcji – to osoby, które decydują się na samotny przyjazd (jak wskazuje na to nazwa), ale jednocześnie wiele z nich uczestniczy regularnie w takich rekolekcjach, np. co roku. Z kolei w rekolekcjach grupowych uczestniczą zarówno zorganizowane grupy parafialne czy zawodowe, jak również rodziny czy grupy towarzyskie, które zorganizowały ten pobyt samodzielnie. Wiele z tych osób uczestniczy w rekolekcjach mniej lub bardziej systematycznie (np. raz do roku, raz na kilka lat), ale niekoniecznie w tym samym miejscu.

Na warsztaty i turnusy terapeutyczne przyjeżdżają zwykle pojedyncze osoby lub małe grupy towarzyskie. W przypadku warsztatów są to często przyjazdy powtarzające się. Goście wybierają tylko inny temat warsztatu. Najbardziej zróżnicowaną grupę stanowią osoby przyjeżdżające do klasztorów w celu poznania walorów turystycznych regionu lub aktywnego wypoczynku. Są to zarówno pojedyncze osoby, rodziny czy grupy towarzyskie, które pobyty te organizują samodzielnie, jak również grupy zorganizowane, podróżujące z biurem podróży. Jeśli wyjazdy te mają charakter wycieczek krajoznawczych, to raczej rzadko tego typu goście powracają do klasztorów i obiektów klasztornych, w których przebywali. Nieco inaczej wygląda sytuacja w przypadku wyjazdów o charakterze wypoczynkowym. Wtedy goście często powracają do tych obiektów. Tę prawidłowość zauważono zwłaszcza w przypadku klasztoru franciszkanów w Dusznikach Zdrój, którego domy gościnne w okresie zimowym są odwiedzane w dużym stopniu przez stałych gości uprawiających turystykę narciarską. Natomiast gośćmi klasztorów, które przyjechałyby sprawdzić się w nowych dla nich warunkach są z reguły pojedyncze osoby. I dla większości z nich są to jednorazowe „eksperymenty”.

Podsumowanie

Niewątpliwie klasztory w Polsce otwierają swoje podwoje coraz częściej nie tylko dla pielgrzymów, ale także, a może przede wszystkim, dla turystów. Z jednej strony jest to odpowiedź na rosnące zapotrzebowanie pobytów o charakterze religijnym i kontemplacyjnym, czy też edukacyjnym, a nawet czysto wypoczynkowym w obiektach klasztornych. Z drugiej zaś – może wynikać z niedoboru bazy noclegowej w regionie atrakcyjnym turystycznie. Jednakże oferta, którą klasztory przygotowują dla gości jest dość zróżnicowana i zależy głównie od reguły życia zakonnego. I tak, klasztory o restrykcyjnej regule dedykują swoim gościom dość prostą ofertę, zwykle wyraźnie nawiązującą do obowiązujących zasad życia klasztornego. Można powiedzieć, że jest to oferta dedykowana tzw. turystom poszukującym (ang. *seeking tourists*), do których zaliczymy przede wszystkim uczestników rekolekcji indywidualnych i grupowych. Najbardziej rozbudowaną ofertą charakteryzują się zespoły poklasztorne, które mają charakter obiektów hotelarskich. Ich oferta uwzględnia wiele elementów o charakterze poznawczym i edukacyjnym, a także różnego rodzaju aktywności na świeżym powietrzu czy też elementy typu *wellbeing*. Sprawia to, że jej beneficjentami często są tzw. turyści masowi (ang. *mass tourists*).

Należy jednak dodać, że pewną zmienną modyfikującą tę zależność jest kreatywność i otwartość samych mnichów, czego dobrym przykładem jest klasztor benedyktynów w Tyńcu, odznaczający się bardzo zróżnicowaną ofertą dla swoich gości – od pobytów kontemplacyjnych, udziału w rekolekcjach religijnych i różnego rodzaju warsztatach (aspekt edukacyjny, poznawczy), po pobyty o charakterze wypoczynkowym (wypoczynek aktywny), a nawet możliwość zakupu produktów benedyktyńskich w przyklasztornym sklepie. W dalszej kolejności na charakter oferty może mieć wpływ atrakcyjność turystyczna regionu, w którym klasztor jest położony. Przy czym atrakcyjność turystyczna jest rozumiana jako właściwości obszaru wynikające z jego cech przyrodniczych i pozaprzyrodniczych, które wzbudzają zainteresowanie i przyciągają turystów [Kurek, Mika 2007, s. 24]. Wykorzystanie walorów przyrodniczych i kulturowych regionu w budowaniu oferty jest świetnie widoczne na przykładzie klasztoru benedyktynów w Tyńcu, prawosławnego klasztoru bazylianów w Supraślu czy zespołu pokamedulskiego w Wigrach oraz w Rytwianach.

Przypatrując się rozwojowi nowych funkcji w klasztorach w związku z przyjmowaniem gości, należy zwrócić też uwagę na aspekt komercjalizacji. Najbardziej widocznym tego przejawem są informacje o zakwaterowaniu w klasztorach pojawiające się na międzynarodowych portalach internetowych (np. Booking.com, TripAdvisor lub HRS) i / lub

lokalnych portalach internetowych (np. Eholiday.pl; meteor-turystyka.pl). Informacje te zawierają nie tylko dane dotyczące możliwości i warunków zakwaterowania oraz tzw. oferty dodatkowej (np. wyżywienie czy możliwość wypożyczenia rowerów *etc.*), ale także cenę za usługę, która jest najbardziej spektakularnym przejawem komercjalizacji oferty religijno-turystycznej klasztorów. Ponadto klasztory i obiekty poklasztorne zamieszczające swoją ofertę na tego typu portalach, podlegają takiej samej ocenie przez turystów, jak inne obiekty noclegowe czy atrakcje turystyczne. Ocena ta nie zawsze uwzględnia aspekty religijne miejsca. Dobrym tego przykładem są opinie na temat klasztoru benedyktynów w Tyńcu, które znajdziemy na portalu TripAdvisor [https://pl.tripadvisor.com/ShowUserReviews-g274772-d4059081-r663355446-Benedictine_Abbey_of_Tyniec-Krakow_Lesser_Poland_Province_Southern_Poland.html#REVIEWS, 15.09.2019], w tym np.¹⁹:

- *Pięknie położony hotel na wzgórzu, co gwarantuje niezapomniane widoki. Pokoje bardzo czyste – niewielkie, łóżko wygodne, śniadanie w sam raz. Atmosfera tego miejsca gwarantuje wypoczynek po ciężkim dniu (maj 2018).*
- *Doskonale miejsce na nakarmienie ducha oraz ciała. Bracia Benedyktyni oferują uderzające w serce katechezy lub kazania. Zapraszają do restauracji oraz kawiarni. Kościół dość skromny, ale ładny. Miejscowy sklepik oferuje produkty "Made by Benedyktyni": wino, piwo, przyprawy, miody pitne i nie tylko, zioła, leki ziołowe i mnóstwo innych. Z murów klasztoru rozciąga się piękna panorama. Chyba każdy znajdzie tu coś dla siebie (maj 2018).*
- *Ciekawe miejsce do zobaczenia. Trochę, według mnie, urok psuje biznes Benedyktynów Tyńcowych polegający na sprzedawaniu Wyrobów Benedyktyńskich, które podobno nie różnią się niczym od tych z Biedronki czy Tesco (polecam artykuły na ten temat). A ceny wyrobów wyższe niż w Almie czy Piotr i Paweł. Niemniej warto zobaczyć klasztor (kwiecień 2013).*

Jednocześnie należy pamiętać, że klasztory wprowadzając funkcję noclegową z mniej lub bardziej rozbudowaną ofertą religijno-rekreacyjną stały się miejscem pracy dla wielu osób, które są zatrudnione nie tylko bezpośrednio przy obsłudze gości, ale także przy pracach budowlano-remontowych i porządkowych wokół klasztoru oraz przy tworzeniu oferty dla gości. Można więc powiedzieć, że klasztory te stanowią też swego rodzaju centra aktywizujące lokalny rozwój społeczno-gospodarczy, co *de facto* może stanowić interesujący problem do dalszych badań.

Literatura

- Aulet S., Mundet L., Vidal D., 2017, *Monasteries and tourism: interpreting sacred landscape through gastronomy*, "Revista Brasileira de Pasquisa en Turismo", 11(1), s. 175-196
- Babbie E., 2013, *Podstawy badań społecznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa
- Barish E., 2002, *The Guide to Lodging in Spain's Monasteries*, AZ: Anacapa Press, Scottsdale
- Barish E., 2009, *The Guide to Lodging in Britain's Monasteries: Including Ireland, Scotland and Wales*. AZ: Anacapa Press, Scottsdale
- Clark T., 2008, *Good Night and God Bless: A Guide to Convent and Monastery. Accommodation in Europe*, Vol. I: Austria, Czech Republic and Italy, Paratus Press, Roseville
- Clark T., 2009, *Good Night and God Bless: A Guide to Convent and Monastery. Accommodation in Europe*, Vol. II: France, England, Ireland, Hidden Spring, Mahwah
- Clark T., 2010, *Good Night and God Bless: A Guide to Convent and Monastery. Accommodation in Europe*, Vol. III: Germany, Spain, Eastern Europe, Hidden Spring, Mahwah

¹⁹ W cytowanych opiniach zachowano oryginalną pisownię.

- Cohen E., 1979, *A Phenomenology of Tourist Experience*, "Sociology – The Journal of the British Sociological Association", 2, s. 179-199
- Durydiwka M., 2015, *Przestrzenie sakralne i sposoby ich wykorzystania we współczesnej turystyce*, [w:] E. Bilaska-Wodecka i I. Soljan (red.), *Geografia na przestrzeni wieków. Tradycja i współczesność*, Uniwersytet Jagielloński, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej, Kraków, s. 431-444
- Hummon D., 1990, *Commonplaces: Community ideology and identity in American culture*. State University Press of New York, New York
- Kurek W., Mika M., 2007, *Turystyka jako przedmiot badań naukowych*, [w:] W. Kurek (red.), *Turystyka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, s. 11-49
- Mróz F., Mróz Ł., 2013, *Nowe trendy w turystyce religijnej*, [w:] R. Pawlusiński (red.), *Współczesne uwarunkowania i problemy turystyki*, Uniwersytet Jagielloński, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej, Kraków, s. 105-119
- Nowa Encyklopedia PWN*, 1995, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa
- Podemski K., 2004, *Socjologia podróży*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań
- Podemski K., 2013, *Ile jest pielgrzymą w turyście?* <https://post-turysta.pl/artukul/ile-jest-pielgrzymaw-turyscie> (12.02.2019)
- Regalbuto R.J., 2010, *Monastery Guest Houses of North America: A Visitor's Guide* (5th edition), The Countryman Press, Woodstock
- Relph E., 1976, *Place and Placelessness*, Pion Ltd., London
- Ryan M., Haslam-Mckenzie F., 2003, *A monastic tourist experience: the packaging of a place*, "Tourism Geographies", 5, 1, 54-70, DOI: 10.1080/1461668032000034079
- Sikora K., 2013, *Opactwo Benedyktynów w Tyńcu – miejsce pełne kontrastów: wyciszenie w tłumie turystów i internetowi mnisi*, <https://natemat.pl/70903,opactwo-benedyktynow-w-tyncu-miejsce-pelne-kontrastow-wyciszenie-w-tlumie-turystow-i-internetowi-mnisi> (20.08.2019)
- Vukonić B., 1998, *Religious Tourism: Economic Value or an Empty Box?*, "Zagreb International Review of Economics & Business", 1, 1, 83-94

Adresy stron internetowych

- <http://duszniki.franciszkanie.com/cennik> [3.07.2019]
- <http://duszniki.franciszkanie.com/oferta> [3.07.2019]
- <http://fundajakameduli.pl/indexpl.php?id=spa> [20.08.2019]
- <http://kultura.benedyktyni.com> [21.02.2019]
- <http://kultura.benedyktyni.com/oboz-studencko-mlodziejowy-wolontariat-dla-dziedzictwa> [21.08.2019]
- <http://kultura.benedyktyni.com/projekty/grundtvig-workshop-tyniec-iv-2012> [21.02.2017]
- <http://mazury.info.pl/atracje/wigry> [6.04.2019]
- <http://turystyka.wp.pl/gid,18149853,img,18149964,kat,1036545,page,5,title,Dawne-koscioly-ktore-przekształcono-w-hotele> [25.01.2017]
- <https://fundacja.wigry.pro/uslugi-hotelowe> [12.02.2019]
- https://pl.tripadvisor.com/ShowUserReviews-g274772-d4059081-r663355446-Benedictine_Abbey_of_Tyniec-Krakow_Lesser_Poland_Province_Southern_Poland.html#REVIEWS [15.09.2019]
- www.akademiasupraska.pl [20.08.2019]
- www.benedyktyni.net/regula [16.02.2019]
- www.kamedulki.eu/xhtml/onas/siostry/informacje/goscinnosc [29.08.2010]
- www.monasteriesoffrance.com [3.03.2017]
- www.monasteriesofitaly.com [3.03.2017]
- www.monasteriesofspain.com [3.03.2017]
- www.opoka.org.pl/biblioteka/T/TS/sam_na_sam.html [29.08.2019]
- www.pustelnia.com.pl/historia [17.02.2019]
- www.pustelnia.com.pl/oferta [17.02.2019]
- www.reidsguides.com/t_h/t_h_convents.html [3.02.2017]

“Vacation in a monastery”, that is religious and recreational offer in monastery objects in Poland and typology of tourists

Key words: monastery, post-monastery object, religious and recreational offer, type of tourist

Abstract:

Polish tourists are more often interested in “vacation in a monastery”. In Europe, this is not a new phenomenon, while in Poland it is just beginning to develop. It is probably a sign of the times and more and more people want to take a break from the hustle and bustle of everyday life in monasteries. The aim of the following study is the religious and recreational offer presented in selected active monasteries and post-monastery buildings in Poland. A thorough analysis showed that the rule of religious life in force in a given monastery is the decisive factor for the nature and diversity of the offer dedicated to guests. This means that the most simple offer is for monasteries with a restrictive rule, and the most extensive offer is for post-monastery objects, which often have the character of hotel facilities. The variable modifying this relationship is the creativity and openness of the monks, as well as the tourist attractiveness of the region in which the monastery is located. Based on information obtained during telephone interviews conducted with priors or persons responsible for guests’ service, five types of tourists coming to monasteries were distinguished. The motives of coming were the criteria for distinguishing types of tourists.